Broedende Pontische Meeuw

Frank van Groen

Het jaar na het afsluiten van het veldwerk voor Vogelatlas Amsterdam dient zich al een nieuwe broedvogel aan in de Amsterdamse regio: de Pontische Meeuw. Op 10 en 24 mei zijn meerdere paren met jongen gezien op het Natuureiland bij IJburg. De op een Zilvermeeuw lijkende Pontische Meeuw neemt de laatste jaren in rap tempo toe als broedvogel in het IJsselmeergebied. In de tekst over deze meeuw in de binnenkort te verschijnen Vogelatlas Amsterdam wordt dan ook, naar nu blijkt terecht, opgemerkt dat de kans groot is dat de soort binnen enkele jaren tot broeden komt in de Amsterdamse regio.

Van ondersoort tot volwaardige soort

Vanaf de eeuwwisseling wordt de Pontische Meeuw als volwaardige soort beschouwd, en niet langer als ondersoort van de Geelpootmeeuw of nog eerder de Zilvermeeuw. De wetenschappelijk naam 'cachinnans' verwijst naar de lachende baltsroep. Ze spreiden daarbij hun vleugels en buigen naar voren en naar achteren, een beetje vergelijkbaar met de balts van albatrossen. Pontische Meeuwen lijken op Zilvermeeuwen, maar hebben een vollere borst, staan wat hoger op de poten en hebben een vrij dunne snavel zonder opvallende gonyshoek. Ook het donkere oog valt op.

Meer dan Zilvermeeuwen komen Pontische Meeuwen in het binnenland bij zoet water voor. Ze zoeken vaak voedsel langs oevers van rivieren en grote meren. Toch komen ze ook op zee voor. Zo zag ik tijdens een pelagische tocht vanaf Neeltje Jans op 13 oktober 2018, waarbij we meer dan 50 kilometer de Noordzee opvoeren, een 15-tal Pontische Meeuwen midden op zee, merendeels jonge vogels. Ze kwamen af op de verstrekte chum.

Uitbreiding verspreidingsgebied

Sinds ongeveer 1950 breidde de Pontische Meeuw zijn broedgebied uit, vanaf de noordkust van de Zwarte Zee naar het noorden en westen. Vanuit Oekraïne koloniseerde de lachende meeuw vanaf de jaren tachtig Polen. Daar nam de soort sterk toe, van 500 paar in 2005 tot 2000-3000 in 2018. Vanaf 1992 wordt ook in Duitsland gebroed, in 2019 ging het bij onze oosterburen al om 750 paar.

Wat is chum?

Chum is een sterk ruikend brouwsel van visafval vermengd met visolie. Het is een uitstekend middel om zeevogels van grote afstand mee te lokken, met name diverse soorten stormvogels. Deze groep vogels van de open zee kunnen zeer goed ruiken en zijn gewilde soorten tijdens een pelagische tocht.

FOTO: EWOUT HUIBERS

Pontische Meeuw met pul op het Natuureiland

Opmars in Nederland

Tot en met 1997 was de Pontische Meeuw een zeldzame verschijning in Nederland en gevallen werden beoordeeld door de CDNA. In 1998 bleken er tientallen Pontische Meeuwen langs de Maas in Limburg te zitten. Ze waren waarschijnlijk in de jaren ervoor over het hoofd gezien. In die tijd werd de soort nog als ondersoort van de Geelpootmeeuw beschouwd en daarom Kaspische Geelpootmeeuw genoemd. Het eerste geval in de Amsterdamse regio was in november 1999. Daarna werd deze meeuw steeds beter herkend en ook door de toename groeide het aantal Amsterdamse gevallen snel.

In 2012 werd op een strekdam in het rivierengebied het eerste Nederlandse broedgeval van de Pontische Meeuw opgemerkt, toen nog van een mengpaar. In 2014 werd een zuiver paar met een groot jong gezien op eiland de Kreupel bij Medemblik, in het IJsselmeer. Vanaf 2016 zaten er ook enkele paren op strekdammen bij Lelystad. Op beide locaties was de Pontische Meeuw een blijvertje, en in 2021 broedden er 45 paar bij Lelystad en 39 paar op de Kreupel. Ook elders in Nederland werden enkele paren opgemerkt.

Het Natuureiland bij IJburg

Het Natuureiland is in 2012 aangelegd, als natuurcompensatie voor de aanleg van IJburg. Het is ontstaan na het doorbreken van de oude strekdam vanaf het Zeeburgereiland. Het Natuureiland is bijna een kilometer lang en is over een lengte van 750

FOTO: FRANK VAN GROEN

Het Natuureiland voor de kust bij Durgerdam

meter met een veertig meter breed zandlichaam uitgebreid. Op tien meter van het zandlichaam is als vooroever een strekdam aangebracht, om aanleggen door recreanten te voorkomen. Hierdoor is tussen de strekdam en het eiland een soort lagune ontstaan, een ideaal pierenbadje voor jonge vogels. Vanuit de gemeente Amsterdam is budget beschikbaar gesteld om periodiek overtollige vegetatie te verwijderen. Op die manier hoopt men het eiland langdurig geschikt te houden voor in kolonies broedende vogels als meeuwen en sterns. Sterns hebben zich nooit met veel succes gevestigd op het eiland, meeuwen wel.

Broedende meeuwen op het Natuureiland

Sinds de aanleg van de Kinseldam in 2002 volg ik er de broedvogels, vanaf 2018 ook op het Natuureiland bij IJburg. De eerste jaren volgde Harry Fabritius de broedvogel-

Broedparen meeuwen Kinseldam en Natuureiland

soort \ jaar	2018	2019	2020	2021	2022
Kokmeeuw	600	350	300	200	70
Zwartkopmeeuw	150	0	100	20	0
Zilvermeeuw	25	10	20	20	20
Pontische Meeuw	0	0	0	0	3
Kleine Mantelmeeuw	500	450	350	400	400

stand op het Natuureiland. Tijdens een bezoek aan het eiland worden de aanwezige adulte vogels zo goed mogelijk geteld (eventueel aanvullend vanaf gemaakte foto's) of geschat. Conform de Sovon-methode wordt dit aantal gedeeld door anderhalf om tot het aantal broedparen te komen. De nesten tellen zou ondoenlijk zijn en veel verstoring opleveren. Op deze manier is het toch mogelijk een redelijk beeld van de aantallen te krijgen.
Tot 2022 leverde de telling nooit broedgevallen van Pontische Meeuwen op. Soms werden in het vroege voorjaar adulte vogels op de Kinseldam gezien. Vervolgwaarnemingen die op broeden duiden bleven echter uit.
Op beide eilanden broeden vooral veel Kleine Mantelmeeuwen. Het gaat om honderden paren. Tussen de Kleine Mantels broeden ook enkele tientallen paren Zilvermeeuwen. Het is dus zaak daar goed naar te kijken, want misschien zit er wel een Pontische Meeuw tussen. Op het westelijk deel van het Natuureiland broeden Kokmeeuwen, regelmatig samen met Zwartkopmeeuwen. Sinds 2020 broeden er Lepelaars op het eiland, en er is een aardige kolonie Brandganzen. In bijgaande tabel is de stand van de meeuwen op het eiland sinds 2018 samengevat.

De ontdekking

Vrijwel jaarlijks regelt op mijn verzoek stadsecoloog Els Corporaal een gemeentelijk vaartuig om een monitoringsrondje om het Natuureiland te varen. Doorgaans doen we dat in de tweede helft van mei. Dit jaar bood trektelmaatje Ewout Huibers aan een keer met het bootje van zijn buurman naar het eiland te varen. Op 10 mei was het zover. We voeren langs de hele lengte van het eiland om een schatting te maken van het aantal broedende meeuwen. Bij een tweede keer langs het eiland varen viel mijn oog op een grote meeuw met volle borst, dunne snavel en donker oog. De vogel zat op wat maaisel aan de achterzijde van het eiland, met ernaast al twee grote pullen. Een typische Pontische Meeuw. Bingo. Nadere bestudering van de foto's achteraf leverde nog een paar met pullen van dezelfde leeftijd op, en een derde paar.

Drie broedparen en een Poolse ring

Bij een vervolgbezoek op 24 mei bleven we wat langer hangen bij de broedplek en zagen de Ponten fraai over ons heen vliegen. Tussen de al behoorlijk hoog opgeschoten vegetatie zijn toen twee paren met jongen gezien, één met een al bijna vliegvlugge juveniele vogel, waarschijnlijk een jong van één van de paren die we eerder op 10 mei zagen, en een paar met een grote pul. Voor zover we konden zien ging het om zuivere paren. We kunnen concluderen dat er in 2022 minimaal drie paar Pontische Meeuwen op het Natuureiland zaten. Vanaf een op 24 mei gemaakte foto van een vliegende Pontische Meeuw kon een ring worden afgelezen. De vogel bleek 10 jaar eerder als nestjong in Polen geringd te zijn en in eerdere jaren ook bij Lelystad gezien. Ook geringde vogels op andere broedlocaties in Nederland waren in Polen of Duitsland geringd. Een duidelijk bewijs dat de soort zich vanuit Polen en Duitsland in westelijke richting uitbreidt.

FOTO: EWOUT HUIBERS

De 'Poolse Pont' met ring NOG PLDP

Hoe verder

Pontische Meeuwen zijn iets groter dan Zilvermeeuwen en broeden vroeger in het jaar. Ze lijken in gemengde kolonies succesvoller te zijn dan Zilvermeeuwen, die in Nederland al enige tijd afnemen. Ik ben benieuwd hoe de aantallen zich de komende jaren gaan ontwikkelen en in hoeverre de Pontische Meeuw de Zilvermeeuw als broedvogel gaat verdringen op de eilanden in het IJmeer en de rest van de Amsterdamse regio. Om daarachter te komen zullen we blijven tellen. Tijdens de balts begin april moet het makkelijker zijn een goed beeld te krijgen van de omvang van de kolonie Pontische Meeuwen.

Meer weten over meeuwen?

Er is een nieuw standaardwerk: Handboek Meeuwen van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten door Peter Adriaens, Mars Muusse, Philippe J. Dubois, Fréderic Jiguet, uitgeverij Noordboek.

Literatuur

Fabritius H. & E. Corporaal. 2016. Het Natuureiland IJburg, 2011-2016. De Gierzwaluw 54-3, 22-24.
Groen, F.M. van, 2016. Amsterdamse Vogellijst, Avifaunistische lijst. Special van De Gierzwaluw 54-1.
Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2021. Verschenen of verdwenen, ruim een eeuw Nederlandse broedvogels in beweging. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.